

International

Journal of Human Sciences

ISSN:2458-9489

Volume 17 Issue 2 Year: 2020

Development of Islamic Religion's Impact on Sport Activities Scale

Sportif Faaliyetlerde İslam Dini Etki Ölçeği geliştirme çalışması

Zeki Taş¹Gülten Hergüner²Abdulvahit İmamoglu³Çetin Yaman⁴Mahmut Zengin⁵Hanifi Üzüm⁶Ünal Karlı⁷

Abstract

This research was carried out with the aim of developing a Likert-type measurement tool which measured the influence of the Islamic religion on the attitudes and behaviors of the individuals participating in sports activities. Explanatory and confirmatory factor analyzes were carried out for the scale called "Islamic Religion's Impact Scale in Sportive Activities". Alpha values of the sub-dimensions of the scale were determined as $\alpha = 0.90$ for Motivation dimension, $\alpha = 0.90$ for Moral dimension, $\alpha = 0.92$ for Autocontrol dimension, $\alpha = 0.90$ for Clothing dimension, $\alpha = 0.89$ for Opposite sex dimension and $\alpha = 0.53$ for Participation dimension It was. The total Alpha value of the scale was found to be $\alpha = 0.95$. Positive and moderate strong relationships were determined

Özet

Bu araştırma sportif faaliyetlere katılan bireylerin tutum ve davranışları üzerinde İslam Dininin etkisini ölçen likert türü bir ölçeği geliştirmek amacı ile yapılmıştır. "Sportif Faaliyetlerde İslam Dini Etki Ölçeği" (SFIDEÖ) olarak adlandırılan ölçek için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının alfa değerleri, Motivasyon boyutu için $\alpha=0.90$, Ahlak boyutu için $\alpha=0.90$, Otokontrol boyutu için $\alpha=0.92$, Kıyafet boyutu için $\alpha=0.90$, Karşı cins boyutu için $\alpha=0.89$ ve Katılım boyutu için $\alpha=0.53$ olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin toplam Alfa değeri ise $\alpha=0.95$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutları arasında pozitif yönde orta ve yüksek düzeyde güçlü ilişkiler tespit edilmiştir $P<0,01$. Sonuç olarak geliştirme çalışması

¹ Instructor., Bartın Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, zekitas54@gmail.com Orcid ID: 0000-0001-7781-5898

² Doç. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, herguner@sakarya.edu.tr Orcid ID: 0000-0002-3087-3684

³ Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, abdulvht@sakarya.edu.tr Orcid ID: 0000-0001-5148-1076

⁴ Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, cyaman@sakarya.edu.tr Orcid ID: 0000-0002-0888-2154

⁵ Doç. Dr., Sakarya üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, zengin@sakarya.edu.tr Orcid ID: 0000-0002-9042-7379

⁶ Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, uzum_h@ibu.edu.tr Orcid ID: 0000-0002-0555-266X

⁷ Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, unalkarli@ibu.edu.tr Orcid ID: 0000-0002-4497-4443

between the sub-dimensions of the scale. As a result, the scale in which the development study is conducted can be used.

Keywords: Explanatory and Confirmatory Factor Analysis, Islam, Sports, Sports Activity, Athlete.

[\(Extended English summary is at the end of this document\)](#)

yapılan ölçek, araştırmanın amacına uygun olarak ölçmek istenilen özellikleri ölçen likert türü geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi, İslam Dini, Spor, Spor Faaliyeti, Sporcu.

1. Giriş

Teslim olmak, boyun eğmek ve itaat etmek manalarına gelen İslam, daha yalın bir ifadeyle hakka uymak demektir. Yani “kişinin kendini tüm varlığı ile Allah’a teslim etmesi, sadece ona kulluk edip ortak koşmaması”dır. Bu ifade biraz daha genişletilirse İslâm, “inancın kalbe yerleşmesinden sonra onu kelimelerle ifade etmekle beraber davranışlara dönüştürerek yaradana şükretmek ve onun emir buyurduğu her hususa boyun eğip teslimiyet göstermek” demektir. (Sinanoğlu, 2001, s.1). Müslümanların boyun eğme ve teslimiyeti, İslamiyet’in ortaya koyduğu kaidelere uygun bir yaşantıdır. Bu kaideler sosyal, siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda olabileceği gibi günlük hayatın her alanını kapsar. İslam, bu kaidelere uygun yaşayan Müslümanlara dünya ve ahiret saadetini, mutluluğunu ve huzurunu müjdelir. Böylece İslam Müslümanın hayatını kendisi ve çevresi için kötülükten arındırır ve iyiliğe doğru dönüştürür. Bu dönüşüm Müslümanların İslami kaideleri yaşamlarının merkezine almalarından kaynaklanmaktadır.

Bu müjdeye ulaşmanın şartlarından birisi İslam’ın Müslümana kattıklarının ve vadettiklerinin şartlar ne olursa olsun farkında olmasıyla alakalıdır. Bu bilince şuur denir ki bu şuur Müslümanların kendisine bildirilen bu görevleri yerine getirmedeki en büyük motivasyon kaynağıdır. Bu noktada Allah’ın kullarından ne talep ettiğinin bilinmesi ve bu bilincin de davranışlara dönüştürülmesiyle elde edilen Müslümana özgü zihni bir yapı, özgün bir tutum ve davranış modeli olarak ortaya çıkmaktadır. (Erbaş, 2019, s.2). İnsanı eyleme geçiren; düşünce, umut, inanç, arzu, ihtiyaç ve korku gibi hususlardır. Böylece davranışlar bireylerin arzu, inanç, ihtiyaç ve hatta korkularına göre şekillenmektedir. İşte dile getirilen bu güç ve kuvvetlerin toplamı, kişinin psikolojik çabalarını bir amaca ulaşmak üzere organize eder, bireyin davranışlarına devamlılık ve dinamiklik kazandırır (Eren, 2001: s.252-253).

İslam’ın açıkladığı kaidelere yüksek bir motivasyonla bağlılığın neticesinde oluşan Müslümanların düşünce ve davranışlarındaki değişiklikler, Gazali (ö. 505/1111)’nin de belirttiği gibi “*İnsan nefsinde yerleşmiş olan*” melekelere yani ahlaklardır. Ahlak (Çetin, 2007:35) insanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına neden olan manevî nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışları, insan ruhunda iyice yerleşerek meleke ve karakter haline alan yeteneklerdir. İyi ve kötü huyların ve davranışların hepsini içerir. Dolayısıyla, kendisinde iyi meleke ve kabiliyetler geliştirmiş insan “iyi ahlâklı”; kötülük yapmaya yöneltici meleke ve yetenekler geliştiren insan ise “kötü ahlâklıdır. Bununla birlikte iyi huylu, iyi davranışlı insan için “ahlâklı”, böyle olmayan kimse için de “ahlâksız” deyimini kullanılmaktadır. Eğitim, sağlık, siyaset, ticaret gibi yaşamın her alanında kullanılan kavram spor faaliyetlerinde de “spor ahlâkı” temel deyimle kullanılmaktadır.

Sporla ahlak, günümüzde performans ve yarışma sporlarında sıklıkla görülen yozlaşmalara karşı, Uluslararası bir ifadeyle "fair play" kavramıyla açıklanmaya çalışılmaktadır. Fair Play kavramı; yarışma koşullarının ve yarışacaklara oluşturulan fırsatların eşitliği, kurallara riayet, yarışan kişilerin birbirlerine saygı, haksız avantajlardan kaçınma ve rakibin haksız dezavantajlarından faydalanmaya çalışmama gibi ilkelere dayanmaktadır (Yıldıran, 1993, s.174-179). Ayrıca, bir oyuncu ya da sporcu, kuralları belirlenmiş standart koşullarda, oyunu kazanmak ya da lehine çevirmek için var gücünü kullanmaktadır. Oysa spor insanın sınır durumlarının zorlandığı bir eylem alanıdır. Olağan yaşamda kurallara uyum sağlamak kolaydır; ahlaki davranış ise insanın yaşamının zorlandığı spora özgü

durumlarda gereklidir. Önemli olan yaşamın sınır durumlarına uyum sağlayabilmektir. Sporun, insanın ahlaki yaşamı ve rakibe saygı gibi yönlerden büyük önemi de burada ortaya çıkar (Erdemli, 1993, s.180-185).

Ahlak, kişinin kendini sosyal yaşam içinde kontrol etmesidir. Kişinin otokontrolünde kuşkusuz, üst benlik ve akıl büyük etkiye sahiptir. Erdemli olmak, başkasına yardım etmek, doğruluk gibi davranışlar ahlak biliminin kapsamına girer. Ahlak, iradeye, vicdana ve duygulara bağlı, bireyi iyiliğe götüren içten gelen vicdani bir kuvvettir. Bu anlamda ahlak, toplum tarafından veya dini yazılı kaynakların ortaya koyduğu, kişinin kendi kendine yasakladığı veya kabul ettikleridir. (Hergüner ve Tel, 2019, s.582).

Ahlak, aslında oto kontrol veya özdenetim adı verilen kavram ile yakından ilişkilidir. İnsanın ahlaki davranışlarında rol oynayan unsur ahlakla ilgili bilgiler değil, duygularıdır. İnsan, pişmanlık veya vicdan azabı duymadığı takdirde yanlış ve kötü olarak bildiği hareketleri çok rahatlıkla yapabilir (Güngör, 1997, s.65). Kişinin, kendisini daima gören ve kontrol eden bir zatın varlığını bilmesi ve hissetmesi, onu her zaman daha kontrollü ve denetimli bir hayat yaşamaya sevk edecektir. Allahu Teâlâ, öncelikle bu inancın yerleşmesi için şöyle buyurmuştur: “Allah, onların bütün işlediklerini görür”. Başka bir ayette “ve iyi bilin ki, Allah, yapmakta olduklarınızı hakkıyla görendir”.

Allah’ın insanları gördüğü ve işittiğini bilen ve iyi davranışların karşılığında mükâfat ve olumsuz davranışların karşılığında da ceza alacağını düşünen kimse, elbette kendini kontrol etmeye çalışacaktır. Zira ödül ve ceza yönteminde amaç, bir şeyi özendirerek ve sevdirek ona yönelik zihinsel şartlanma oluşturmaktır. Ayrıca bu işleyiş sonucunda beyin, davranışlara sınır koymayı öğrenir (Tarhan, 2009). Biz buna şuurlu davranış deriz. Şuur kendi benliğimiz hakkında bir anda edindiğimiz bilgi olduğuna göre, şuurlu halimizde kendi kendimizi gözlüyor ve inceleyebiliyoruz. İnsanı diğer yaratılardan üstün kılan şey, kendi kendinin farkında olan ve bunu fark edişi de fark etmesidir. Eğer insanın bu tür bir özelliği olmasaydı, ahlâklı davranıştan bahsedilemezdi ve kişi oto kontrolünü sağlayamazdı (Güngör, 1997, s.55). Müslümanın kendini kontrol etmesi İslam’ın ortaya koyduğu kaidelerle beslenmesiyle ilgilidir. Bu otokontrol sayesinde Müslümanlar bireyler arası ilişki ve iletişimden, toplumsal ilişkilere, alışveriş adabından savaş ahlakına kadar kendine has bir ahlaki duruş ortaya koymuştur. Müslümanların 5 vakit namaz kılması, oruç tutması, zekât vermesi, gıybet etmemesi, yalan söylememesi, zina etmemesi gibi İslami emirlerin yerine getirilmesi hususlarını kapsar. Örtünme yani tesettür ile kadın erkek ilişkileri de bu hususlardandır. Kur’an’da örtünme konusundaki ayetler göz önünde bulundurulduğunda yaşamın geneline kapsamaktadır. Yani spor faaliyetleri bu kuralların dışında tutulmamakta ve spor faaliyetlerinin uygulanışına özgü bir tesettür anlayışı bulunmamaktadır (Bknz. Nur süresi 30-31).

Ayetler, Hadis-i şerifler ve İslam fukahasının icthadları göz önünde bulundurulduğunda İslam dininin sporu mensuplarına birtakım kurallar ve ölçüler dâhilinde teşvik ve tavsiye ettiği görülmektedir. İslam Müslümanlara hareketli bir yaşamı tavsiye ederken, pasif ve hareketsiz bir yaşam sürmekten de kaçınmasını bildirmiştir. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)’in hayatından birçok örneklerin bildirildiği bu tavsiyeler hadislerle Müslümanlara bildirilmiştir. Bu hadislerde atıcılık, binicilik, güreş, yüzme, yürüyüş, ağılık kaldırma ve yürüyüş gibi birçok örneğe rastlanmaktadır (Canan, 2016, s.135). Bu hadislerden hareketle, İslam dininin mensuplarını güçlü, kuvvetli ve atletik bir bedene sahip olmaya yönelttiği görülmektedir.

Fakat İslam dini ile spor arasındaki bu ilişkinin dünyada ve özellikle Müslüman ülkelerde bugüne kadar göz ardı edildiği görülmektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde, gerek İslam dini bilimleri alanında, gerekse spor bilimi ile ilgili yapılan akademik çalışmalarda çok az sayıda nitel çalışmalara rastlanır iken, İslam dininin spora katılım ve sportif performans üzerindeki psikolojik etkisini ölçen az sayıda nicel çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan; popüler spor/egzersiz kültürü ile dindarlık göstergeleri arasında olumlu ilişkiler ve anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilen yüksek lisans tezinde Akgül (2014, s.33) “Popüler Spor ve Dindarlık Tutum Ölçeği”ni kullanılmıştır.

Bireylerin spora pasif veya aktif olarak katılım güdülenmesi ile dinsel eğilimi arasındaki ilişkinin incelenmesinin amaçlandığı çalışmada Doğan (2020) veri toplama aracı olarak 5 bölümden

oluşan anket formu kullanmıştır. Birinci bölümde, Polat ve Yalçın (2017)'in geliştirdiği 25 madde içeren 7'li likert şeklinde Spor Seyircileri İçin Dışsal Güdü Ölçeği, ikinci bölümde yine Polat ve Yalçın (2017)'inin geliştirdiği, 21 madde içeren 7'li likert şeklinde Spor Seyircileri İçin İçsel Güdü Ölçeği, üçüncü bölümde Pelletier ve diğerleri (2013) tarafından geliştirilen, Öcal ve Sakkalı (2018) tarafından Türkçe uyarlaması yapılarak geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan 18 madde içeren 7'li likert şeklinde Sporda Güdülenme Ölçeği-II, dördüncü bölümde Allport ve Ross tarafından 20 madde olarak geliştirilen ve Kayıklık (2000) tarafından Türkçe uyarlama çalışması yapılarak 10 madde olarak elde edilen Dinsel Eğilim Ölçeği, beşinci bölümde ise araştırmaya katılan katılımcıların demografik bilgilerinden oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Genç Müslüman kadınların spora katılımı üzerinde ailenin etkilerinin araştırıldığı beraberinde İslami etkinin ön plana çıktığını ortaya koyan bir çalışmada Kay (2006) İslam'ın Müslüman sporcular üzerindeki etki gücüne vurgu yapmıştır. Nitel bir yöntemle yürütülen çalışmada derinlemesine görüşmeler ve odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

İslam'ın spora katılımı üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında Wabuyabo (2015) vd. beş boyutlu 12 maddeli likert tipi bir ölçek kullanmışlardır. Tabakalı rastgele örnekleme yöntemiyle 252 Müslüman öğrenci üzerinde yapılan araştırma cinsiyet, katılım ve inanca özgü faktörler üzerinde durulmuştur.

İslamın bireylerin spor faaliyetlerine katılmasına veya onu sosyal, ekonomik ve psikolojik yönden etkileyen benzer türde birçok çalışma bulunmakla beraber, İslam ve spor arasındaki etkileşimi ölçebilecek ölçme araçlarının yetersizliği düşünülebilir.

Bu alanda çalışmak isteyen araştırmacıların bilimsel çalışmalarında kullanabilecekleri nicel bir ölçeğe ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bu noktadan hareketle yapılan bu çalışma sportif faaliyetlere katılan bireylerin tutum ve davranışları üzerinde İslam Dininin etkisini ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı geliştirmek amacı ile yapılmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Amaca yönelik Likert türü bir ölçek geliştirmek için yapılan bu çalışma kapsamında sporcuların sportif faaliyetlerinde İslam Dininin onların tutumları ve davranışları üzerindeki etkisini belirlemek için Genel Tarama modellerinden biri olan “Kesit Alma Yaklaşımı” ve “İlişkisel Tarama” modeli kullanılmıştır. Kesit alma yaklaşımı; Gelişim, çeşitli gelişmişlik evrelerini temsil ettiği kabul edilen, birbirinden ayrı gruplar üzerinde ve bir anda yapılacak gözlemlerle belirlenmeye çalışılır. Sonuçlar, sanki aynı gruptan alınmış gibi yorumlanır ve gelişmenin sürekliliğini yansıttığı varsayılır. Çok sayıda örnek üzerinde çalışıldığından, kesit alma yoluyla elde edilen verilerin genellenebilirlik olasılığı daha yüksektir. Zamanın kısaltılmasıyla da maliyet önemli ölçüde düşmektedir. İlişkisel tarama modeli ise, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlar (Karasar, 2019).

Çalışmanın, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulu Komisyonunun 20.03.2020 tarih ve 02 no'lu toplantısında “etik açıdan uygun olduğuna” karar verilmiştir.

2.2. Çalışma Evreni

Bu araştırmanın çalışma evreni 2019 yılında Türkiye’de bireysel ve takım sporlarında amatör veya profesyonel olarak faal sporculuk hayatına devam eden sporculardan oluşmuştur.

2.3. Açıklayıcı Faktör Analizi Çalışma Grubu

Açıklayıcı faktör analizi için toplanan verilerin örneklem grubu, aktif sporculuk hayatına bireysel veya takım sporlarında amatör ve profesyonel olarak devam eden 400 erkek ve kadın bireyden oluşmuştur.

2.4. Doğrulatoryı Faktör Analizi Çalışma Grubu

Doğrulatoryı faktör analizi örneklem grubu, spor hayatına bireysel ve takım sporlarında Amatör ve Profesyonel olarak devam eden yine erkek ve kadın 302 bireyden oluşmuştur. Veriler yüz yüze görüşme yöntemi veya elektronik posta aracılığı ile toplanmıştır.

2.5. Ölçek Madde Puanlarının Oluşturulması ve Yapı Geçerliliği

SFİDEÖ, 5 aşamada geliştirilmiştir. Öncelikle literatür taraması yapılmış, konu kapsamında Ayetler ve Hadis-i Şerifler Farklı Üniversitelerin İslami İlimler Fakültelerinde görev yapan fıkıh ve hadis anabilim dalındaki akademisyenlerle ortaya konmuştur. Bu aşamada İslam Dininin sporcular üzerinde etkisinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla açık uçlu bir soru anketi oluşturulmuştur. (İslam dini sportif faaliyetler esnasında sizin üzerinizde hangi etkileri bırakıyor?) Bu anket sorusu 717 gönüllü birey tarafından cevaplanmıştır. Cevaplardan 14 konu başlığı altında (Farz olan ibadetlerin yerine getirilmesi, motivasyon, iletişim, ahlak, maddi kazançlar, kötü söz kullanımı, düzenli çalışma, sağlıklı olmak, zararlı alışkanlıklardan korunmak, milli birlik ve beraberlik, kıyafet seçimi, kadın erkek karışık spor yapma, boş zamanların değerlendirilmesi ve etkisinin olmayışı) 62 maddelik bir soru havuzu oluşturulmuştur. İkinci aşamada tekrar uzman görüşüne başvurulmuş, sorular tekrar eden maddelerin çıkarılmasıyla ve konu uyumluluğu göz önünde bulundurularak 55 maddeye indirilmiştir. Üçüncü aşamada bu soru maddelerinin katılımcılar tarafından doğru anlaşılıp anlaşılmadığının tespiti için 92 öğrenciye uygulanmıştır. Katılımcılardan gelen dönütlere göre ifadeler yeniden düzenlenmiş, 2 Türk Dili uzmanı tarafından bu ifadeler Türkçeye uygunluğu itibariyle kontrol edilip gerekli düzeltmeler yapılarak, geçerlilik güvenilirlik öncesi hazır duruma getirilmiştir. Dördüncü aşamada 55 maddelik ölçek faktör analizi için 400 bireye uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda ölçeğin 38 soru ve 6 alt boyuttan oluştuğu tespit edilmiştir. Beşinci ve son aşamada 38 soruluk bu yeni yapı 302 bireye yeniden uygulanarak ölçeğe doğrulatoryı faktör analizi yapılmış, 38 maddelik yapının olduğu gibi kendini doğruladığı tespit edilmiştir.

5 kategori üzerinden değerlendirilmesi yapılan ölçek maddelerin sayısal olarak karşılığı; "Kesinlikle Katılmıyorum=1, Katılmıyorum=2 Kararsızım=3, Katılıyorum=4, Kesinlikle Katılıyorum=5" olacak şekilde puanlanmıştır. Ölçeğin toplamından veya alt boyutlarından elde edilen puanların 3'den küçük 1 veya 2 arasında ise o boyutlarda İslam dininin etkisi düşük, aritmetik ortalaması 3'e yakın ise orta, 4 veya 5 arasında ise o boyutlarda İslam dininin etkisi yüksek, olarak değerlendirilmiştir.

Ölçek maddelerinin tamamından alınacak minimum puan toplamı (38X1) 38, ise düşük, ölçek maddelerinin tamamından alınacak puan toplamı (38X3) 114 ise orta ve ölçeğin tamamından alınacak maksimum puan toplamı (38X5) 190 ise yüksek değer puanını yansıtmaktadır. Buna göre 38-76 arası puan etkinin düşüklüğünü, 77-114 arası puan etkinin orta düzey olduğunu, 115-152 arası puan etkinin yüksek olduğunu ve 153-190 arası puan ise etkinin çok yüksek olduğunu göstermektedir.

2.6. Verilerin analizi

Verilerin analizi için ölçek maddeleri Açıklayıcı ve Doğrulatoryı Faktör Analizleri uygulanmıştır. Açıklayıcı Faktör Analizinde; eksen döndürme testi ve temel bileşenler testi kullanılmıştır. Ayrıca toplanan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığına Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik testleri ile bakılmıştır. Ölçek maddelerinin anlamlılığı ve faktör sayısına karar vermek için ise öz değer (Eigen value) ve Scree Plot testleri yapıldı ve her bir maddenin faktör yükü alt kesim değeri (.40) olarak alınmıştır.

Doğrulatoryı Faktör Analizinde (DFA); uyum iyiliği, standart yük, R² ve t değeri dikkate alınmıştır. Güvenilirlik katsayıları için Alpha iç tutarlılık testi yapılmış ve alt boyutlar arasındaki ilişki için ise korelasyon analizi uygulanmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi için; 400 bireyden elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğu için yapılan KMO ve Bartlett testi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. SFİDEÖ kmo ve bartlett test sonuçları

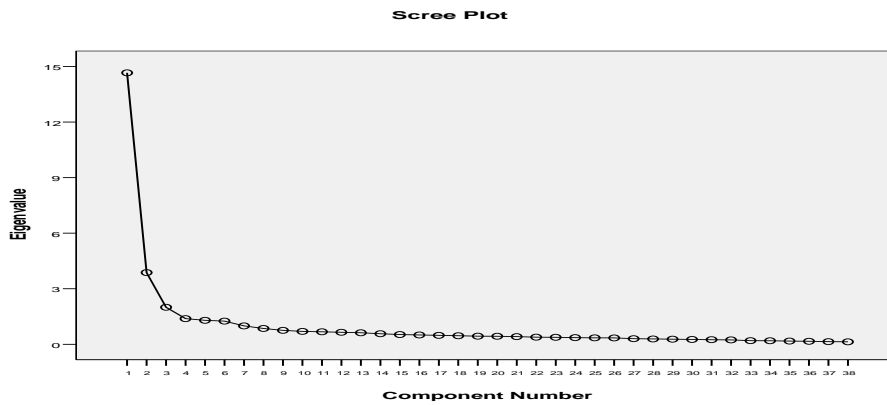
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterlilik Ölçümü	0,95	
Yaklaşık Ki-kare	10090,946	
Bartlett Küresellik Testi	Serbestlik derecesi	703
	Anlamlılık	0,000

Tablo 1’e göre, örneklem yeterlilik (KMO) değeri 0,95 ve anlamlılık değeri ise $P < 0.01$ olarak belirlenmiştir.

Tablo 2. Öz değerler ve açıklanan toplam varyans temel yapı analizi

Bileşen	Açıklanan Toplam Varyans Başlangıç Öz değerleri		
	Toplam	Varyans %	Toplam Varyans %
1	5,71	15,05	15,05
2	5,69	14,98	30,03
3	4,17	10,99	41,03
4	3,82	10,07	51,10
5	3,50	9,23	60,34
6	1,53	4,03	64,37

Tablo 2’ye göre; ölçekteki 38 maddenin öz değerleri 1’den büyük 6 faktörden oluştuğu ve bu maddelerin toplam varyansın % 64,37’sini açıkladığı tespit edilmiştir. Aşağıda elde edilen bu sonucu destekleyen scree pilot grafiği incelendiğinde, yine hızlı düşüşlerin yaşandığı dikey eksendeki faktör sayısının 6 olduğu görülmektedir.

Grafik 1. Ölçeğin Faktör Analizi Çizgi Grafiği

Tablo 3. SFİDEÖ döndürülmüş faktör yükleri

Faktörler						
	1	2	3	4	5	6
M12	,677					
M16	,670					
M13	,656					
M15	,645					
M17	,640					
M9	,636					
M8	,606					
M18	,604					
M11	,592					
M10	,590					
M14	,528					
M30		,697				
M31		,685				
M29		,667				
M34		,644				
M28		,610				
M37		,596				
M35		,585				
M36		,583				
M32		,579				
M26		,453				
M20			,805			
M21			,801			
M22			,743			
M19			,712			
M24			,557			
M23			,493			
M46				,822		
M44				,789		
M45				,774		
M48				,717		
M47				,572		
M50					,872	
M49					,839	
M51					,773	
M52					,710	
M1						,798
M2						,769

Metod: Varimax eksen döndürme testi

Tablo 3'e göre; birinci alt boyutun (12.,16.,13.,15.,17., 9., 8.,18.,11.,10.,14.) maddelerden, ikinci alt boyutun (30., 31., 29., 34., 28., 37., 35., 36., 32., 26.) maddelerden, üçüncü alt boyutun (20., 21., 22.,19., 24., 23.) maddelerden, dördüncü alt boyutun (46., 44., 45., 48., 47.) maddelerden, beşinci alt boyutun (50., 49., 51., 52.) maddelerden altıncı alt boyutun ise (1. ve 2.) oluştuğu görülmektedir. Eksen döndürme testinde faktör yükü alt kesim noktası değeri her madde için .40 olarak alınmıştır.

Döndürülmüş faktör analizi sonucu elde edilen bu 38 madde; doğrulayıcı faktör analizi için küçükten büyüğe doğru sıralanarak yeniden madde numarası verilmiştir. Bu düzenleme sonucunda birinci faktör (3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13.) madde, ikinci faktör (20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29.) madde, üçüncü faktör (14., 15., 16., 17., 18., 19.) madde, dördüncü faktör (30., 31., 32., 33., 34.) madde, beşinci faktör (35., 36., 37. 38.) madde ve altıncı faktör (1. ve 2.) madde numaralarını almıştır.

Bu işlemlerden sonra doğrulayıcı faktör analizi için yeniden düzenlenen anket formu 302 bireysel ve takım sporcusuna yeniden uygulanarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4. DFA uyum iyiliği sonuçları

Uyumluluk indeksi	İlk aşama Değerleri	Son aşama Değerleri	Kabul edilir uyum	İyi uyum
Ki-Kare (X^2)	3363,29	3202,75		
Serbestlik Derecesi	650	649		
Ki-Kare/sd	5,17	4,93	$2 \leq X^2/sd \leq 5$	$0 \leq X^2/sd \leq 2$
RMSEA	0,077	0,075	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,10$	$0 \leq RMSEA < 0,05$
SRMR	0,074	0,072	$0,05 \leq SRMR \leq 0,10$	$0 \leq SRMR \leq 0,05$
GFI	0,80	0,81	$0,90 \leq GFI \leq 0,95$	$0,95 \leq GFI \leq 1,00$
AGFI	0,77	0,78	$0,85 \leq AGFI \leq 0,90$	$0,90 \leq AGFI \leq 1,00$
CFI	0,97	0,97	$0,95 \leq CFI \leq 0,97$	$0,97 \leq CFI \leq 1,00$
NNFI	0,96	0,96	$0,95 \leq NNFI \leq 0,97$	$0,97 \leq NNFI \leq 1,00$
NFI	0,96	0,96	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$	$0,95 \leq NFI \leq 1,00$

Tablo 4'te görüldüğü gibi, yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, açıklayıcı faktör analizi ile elde edilmiş yapı olduğu gibi doğrulanmıştır. Bu yapıya göre 6 faktörlü 38 maddelik ölçek sorularının; RMSEA, SRMR, CFI, NNFI ve NFI değerlerine göre uyum iyiliği sonuçlarının kabul edilebilir veya iyi uyum seviyelerinde, olduğu tespit edilmiştir (Çokluk ve diğ., 2010; Şimşek, 2007, Seçer, 2017).

Tablo 5: DFA sonucu Standart Hata, R2 ve t değerleri

Maddeler	Standart hata	R ²	t değeri
Faktör 1			
M3	0,43	0,57	22,86
M4	0,48	0,52	21,35
M5	0,46	0,54	22,05
M6	0,64	0,36	16,98
M7	0,48	0,52	21,47
M8	0,61	0,39	17,91
M9	0,73	0,27	14,30
M10	0,46	0,54	22,10
M11	0,47	0,53	21,65
M12	0,57	0,43	18,98
M13	0,72	0,28	14,56
Faktör 2			
M20	0,48	0,52	21,42
M21	0,42	0,58	23,04
M22	0,41	0,59	23,52
M23	0,47	0,53	21,84
M24	0,49	0,51	21,17
M25	0,63	0,37	17,26

M26	0,62	0,38	17,44
M27	0,68	0,32	15,62
M28	0,58	0,42	18,58
M29	0,51	0,49	20,50
Faktör 3			
M14	0,20	0,80	30,03
N15	0,23	0,77	28,97
M16	0,24	0,76	28,85
M17	0,42	0,58	23,46
M18	0,41	0,59	23,60
M19	0,55	0,45	19,82
Faktör 4			
M30	0,39	0,61	23,90
M31	0,29	0,71	26,82
M32	0,24	0,76	28,48
M33	0,50	0,50	20,84
M34	0,38	0,62	24,40
Faktör 5			
M35	0,15	0,85	31,42
M36	0,15	0,85	31,26
M37	0,41	0,59	23,78
M38	0,54	0,46	20,00
Faktör 6			
M1	0,72	0,28	8,52
M2	0,54	0,46	9,21

Tablo 5 incelendiğinde; 35. maddenin en yüksek t-değerine (=31,42) ve R^2 (=0,85) değerine sahip olduğu, 1. maddenin ise en düşük t-değerine (=8,52) ve R^2 (=0,28) sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 6. SFİDEÖ alt boyutlarının güvenirlik katsayısı sonuçları

	Madde sayısı	Alt boyutların alfa değeri	Toplam ölçeğin alfa değeri
Motivasyon	11	$\alpha = 0.90$	
Ahlak	10	$\alpha = 0.90$	$\alpha = 0.95$
Otokontrol	6	$\alpha = 0.92$	

Kıyafet	Madde 30. İncanım gereği, spor faaliyetlerinde İslami örtünme ölçütlerine dikkat ederim. Madde 31. İncanım gereği örtmek zorunda olduğum yerlerin açılma ihtimali spor faaliyetlerine katılma tercihimin etkiler. Madde 32. İslami örtünme ölçütlerine aykırı olan sportif faaliyetlere katılmam. Madde 33. Sportif faaliyetlerde dinsel kıyafet kuralları dikkate alınarak düzenlemeler yapılmalı. Madde 34. İslami kurallara uygun spor kıyafeti bulamadığımda sportif faaliyetlere katılmam.	5	$\alpha = 0.90$	
Karşı Cins	Madde 35. İncanım gereği, spor yaptığım ortamda karşı cinsin bulunmasını istemem. Madde 36. İncanım gereği, spor yaptığım ortamda karşı cins bulunursa kendimi rahatsız hissederim. Madde 37. İslam inancına göre namahremlerin aynı ortamda spor yapması sakıncalıdır. Madde 38. Kadın ve erkeklerin ayrı ortamlarda spor yapabilecekleri spor tesisleri oluşturulmalı.	4	$\alpha = 0.89$	
Katılım	Madde 1. İncanıma aykırı olmayan sportif faaliyetlere katılırım. Madde 2. Ramazan orucunu tutmamı engellemeyen sportif faaliyetlere katılırım.	2	$\alpha = 0.53$	
Ölçeğin toplam madde sayısı		38		

Tablo 6'ya göre; Alfa değerleri, birinci alt boyut olan (Motivasyon boyutu için $\alpha=0.90$), ikinci alt boyut olan (Ahlak boyutu için $\alpha=0.90$), üçüncü alt boyut olan (Otokontrol boyutu için $\alpha=0.92$), dördüncü alt boyut olan (Kıyafet boyutu için $\alpha=0.90$), beşinci alt boyut olan (Karşı cins boyutu için $\alpha=0.89$) ve altıncı alt boyut olan (Katılım boyutu için $\alpha=0.43$) olarak belirlenmiştir. Ölçeğin toplam Alfa değeri ise ($\alpha=0.95$) olarak bulunmuştur.

SFİDEÖ Motivasyon boyutu (3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13.) maddelerden, Ahlak Boyutu (20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29.) maddelerden, Otokontrol boyutu (14., 15., 16., 17., 18., 19.) maddelerden, Kıyafet boyutu (30., 31., 32., 33., 34.) maddelerden, Karşı cins boyutu (35., 36., 37. 38.) maddelerden ve Katılım boyutu (1. ve 2.) maddelerden oluşmuştur. Alt boyutların tanımlanmasında; her bir alt boyutta yer alan maddelerdeki ifadelerin anlam olarak içeriği ve toplamda ölçtüğü özellik göz önünde bulundurularak isimlendirilmiştir. Ölçekte ters çevrilerek puanlanan soru bulunmamaktadır.

Tablo 7. SFİDEÖ anketinin alt boyutları arasındaki ilişki

	1. Katılım	2. Motivasyon	3. Otokontrol	4. Ahlak	5. Kıyafet	6. Karşı Cins
1. Katılım	1	,235(**)	,218(**)	,197(**)	,115(**)	,068
2. Motivasyon		1	,637(**)	,684(**)	,504(**)	,373(**)
3. Otokontrol			1	,756(**)	,412(**)	,298(**)
4. Ahlak				1	,500(**)	,359(**)
5. Kıyafet					1	,608(**)
6. Karşı Cins						1

** $p < 0,01$

Tablo 7 incelendiğinde; Motivasyon boyutu ile Otokontrol ($r=0,63$), Ahlak ($r=0,68$) ve Kıyafet ($r=0,63$) boyutlarında orta düzeyde pozitif yönde ilişki görülürken, Otokontrol boyutu ile Ahlak ($r=0,75$) boyutu arasında yüksek, Kıyafet boyutu ile ($r=0,41$) orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki görülmektedir. Kıyafet boyutu ile Karşı cins boyutu arasında ($r=0,60$) yine pozitif yönde orta düzeyde ilişki görülmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde; amatör veya profesyonel sporcular tarafından değerlendirmek amacı ile geliştirilen SFİDEÖ için yapılan açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ilgili literatür ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Yapılmış olan bu çalışmada bireysel veya takım sporcularından toplanan verilere öncelikli olarak faktör analizi için yeterli katılımcı sayısına ulaşıp ulaşılmadığını belirlemek amacı ile örneklem yeterlilik testi (KMO) yapıldı ve bu değer 0,95 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 1'e yakın olması toplanan verilerin faktör analizi için yeterli olduğunu göstermektedir. Bartlett Küresellik Testi sonucu incelendiğinde ise anlamlılık değerinin $p<0.01$ seviyesinde olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bu iki test sonucuna göre; SFİDEÖ için toplanan verilerin faktör için analizi yeterli büyüklükte olduğunu söyleyebiliriz (Bayram, 2004; Tavşancıl, 2006; Şencan, 2005; Akgül ve Çevik, 2005).

Likert türü ölçek geliştirme çalışmalarında ölçek maddelerinin öz değerlerinin 1' den büyük kaç faktör altında toplanacağını test etmek amacı ile yapılan (Eigen value) analizi incelendiğinde; analize alınan maddelerin öz değerinin 1'den büyük 6 faktör altında toplandığı görülmekte ve bu 6 faktör toplam varyansın %64,37 'sini açıklamaktadır (Tablo 2). Bu değerler ile ilgili literatür incelendiğinde; varyans oranı ne kadar yüksek ise ölçeğin faktör yapısının da o kadar güçlü olacağı vurgulanmaktadır. Sosyal bilimler alanında %40 ile %60 oranında değişen varyans oranları yeterli kabul edilmektedir. Bu referans aralığı dikkate alındığında, geliştirmiş olduğumuz ölçekten elde etmiş olduğumuz %64,37'lik değer ölçmek istediğimiz özelliği oldukça güçlü bir şekilde ölçtüğünü söyleyebiliriz. Ölçek maddelerinin kaç alt boyut altında toplanabileceğini gösteren diğer bir test ise Scree Pilot testidir. Grafik 1 incelendiğinde; dikey eksende yüksek ivmeli hızlı düşüşlerin görüldüğü 6 nokta görülmektedir. Bu aralıklar dikkate alındığında geliştirilen ölçeğin 6 faktörlü yapıya sahip olduğu görülmektedir (Tavşancıl, 2006).

Ölçek geliştirme çalışmalarında maddelerin almış olduğu faktör yükleri ve bu faktör yüklerinin alt kesim noktaları da oldukça önemlidir. Her maddenin faktör yükünün yüksek olması arzu edilen bir durumdur. Yapılan bu çalışmada; her bir maddenin faktör yükü alt kesim değeri (.40) olarak alınmıştır. Literatürde alt kesim noktası (.10) a kadar düşen çalışmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmada bu yük değerinin (.40) olarak kabul edilmesi anketin güvenilirliğini artıran iyi bir değer olduğu ifade edilebilir (Hatcher, 1994; Akgül ve Çevik, 2005; Tavşancıl, 2006).

Verilerin faktör analizine uygunluğu ve ölçeğin altı boyutlu bir yapıdan oluşacağı test edildikten sonra hangi maddelerin hangi boyutlar altında yer alacağını tespit etmek amacı ile ölçek maddeleri varimax eksen döndürme testine tabi tutulmuştur. Eksen döndürme testinde maddelerin faktör yükü alt kesim noktaları (.40) olarak alınmıştır. Birinci, aşamada yapılan varimax eksen döndürme testinde, hiç faktör yükü almayan (3, 25, 33, 54 ve 55.) maddeler analizden çıkartılmıştır. İkinci aşamada kalan 50 madde üzerinde yapılan eksen döndürme işlemi sonucunda 4. madde hiç faktör yükü almadığı için, 27. madde ise birden fazla faktör yükü aldığı ve bu faktör yükleri arasındaki değer 1'den küçük olması nedeni ile bu madde de ölçekten çıkartılmıştır. Üçüncü aşamada kalan 48 maddeye yapılan döndürme testi sonucunda (38, 39, 40, 42, 43 ve 53.) maddeler buldukları alt boyutlardaki çoğunlukta olan diğer maddeler ile anlam bakımından örtüşmediği için analizden çıkartılmıştır. Kalan 42 madde için dördüncü kez yapılan döndürme işlemi sonunda 41. madde anlam olarak bulunduğu alt boyuttaki diğer maddelerden farklılaştığı için analizden çıkartılmıştır. Kalan 41 maddelik yapıya yapılan beşinci döndürme testi sonucunda yine (5, 6 ve 7.) maddeler de anlam olarak farklılaştığı için ölçekten çıkartılmıştır. Son olarak kalan 38 madde için yapılan varimax eksen döndürme işlemi sonunda 38 maddelik yapının kendini koruyarak, ölçeğin 6 alt boyuttan oluştuğu ver

her alt boyut altında toplanan soruların ise içerik olarak anlamca benzer ifadelerle sahip olduğu görülmüştür (Tablo 3).

Açıklayıcı faktör analizinden sonra tanımlanan 38 madde ve 6 alt boyutlu SFİDEÖ bireysel ve takım sporları yapan 302 katılımcıya tekrar uygulanarak doğrulayıcı faktör analizi için yeniden veriler toplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi daha önceden geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış ve sınırları çizilmiş bir ölçeğin, uygun bir model olup olmadığını yeniden test eden bir analiz yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Çokluk ve diğ., 2010).

Doğrulayıcı faktör analizinin birinci aşamasından sonra elde edilen veriler neticesinde 21. ve 22. sorulara modifikasyon yapılarak yeniden Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Bu analizden sonra elde edilen bulgular için referans alınan uyum indeksleri analiz sonuçları Tablo 4’de verilmiştir. Bu sonuçlara göre; RMSEA, SRMR, CFI, NNFI, ve NFI değerlerine göre uyum iyiliği sonuçlarının kabul edilebilir veya iyi uyum seviyelerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu değerlendirmeye göre 38 maddeli ve 6 alt boyutlu yapının olduğu gibi kendini doğrulandığı gözlemlenmiştir (Çokluk ve diğ., 2010; Şimşek, 2007, Seçer, 2017).

Yine doğrulayıcı faktör analizi ile ilgili R^2 ve t değerleri incelendiğinde (Tablo 5); madde 6’nın t ($=16,55$) ve R^2 ($=0,55$) olarak yüksek değere sahip olduğu, madde 4’ün ise t ($=5,62$) ve R^2 ($=0,12$) değerlerinin düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 5 incelendiğinde; 35. maddenin en yüksek t-değerine ($=31,42$) ve R^2 ($=0,85$) değerine sahip olduğu, 1. maddenin ise en düşük t-değerine ($=8,52$) ve R^2 ($=0,28$) sahip olduğu görülmektedir. literatür incelendiğinde; incelenen yani gözlenen değişken ile gizli değişken arasındaki ilişkiyi belirleyen t-değerinin 1,96’yı aştığında 0,05 düzeyinde; 2,56’yı aştığında ise 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu belirtilmektedir (Çokluk ve diğ., 2010). Yapmış olduğumuz bu çalışmanın sonucunda elde edilen t-değerleri incelendiğinde en düşük t-değerinin madde 1’de ($=8,52$) olduğu ve 2,56 değerinin üzerinde bulunduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre gözlenen değişken ve gizli değişken arasındaki yapının çok güçlü olduğunu söyleyebiliriz (Çokluk ve diğ., 2010; Şimşek, 2007). Standart yük değeri olarak da adlandırılan R^2 değeri ise; her bir gözlenen değişken ile bağlı olduğu gizli değişkenin arasındaki ilişkiyi belirten değerdir. Yapılan bu çalışmada analize alınan 38 maddenin R^2 değerleri incelendiğinde makul sınırlar içinde olduğu görülmektedir.

Çalışmada güvenilirlik analizi olarak bütün boyutlara ve toplam ölçeğe Alfa güvenilirlik testi yapılmıştır (Tablo 6). Bu analiz sonucuna göre Motivasyon boyutu için $\alpha=0.90$, Ahlak boyutu için $\alpha=0.90$, Otokontrol boyutu için $\alpha=0.92$, Kıyafet boyutu için $\alpha=0.90$, Karşı cins boyutu için $\alpha=0.89$ ve Katılım boyutu için $\alpha=0.43$ olarak belirlenmiştir. Ölçeğin toplam Alfa değeri ise $\alpha=0.95$ olarak bulunmuştur. Alfa değerinin referans aralığı ile ilgili literatür incelendiğinde, “.90 ve üzeri Mükemmel, .80 ve üzeri İyi, .70 ve üzeri Uygun, .60 ve üzeri kabul edilebilir, .50 ve üzeri Zayıf ve olarak. 50 ve altı kabul edilemez” olarak kabul edilmektedir (George ve Mallery, 2003). Bu sonuçlara dayanarak geliştirilmiş olan İslam Dini Sportif Etki Ölçeğinin yüksek düzeyde güvenilir bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz.

SFİDEÖ Motivasyon boyutu (3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13.) maddelerden, Ahlak Boyutu (20., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29.) maddelerden, Otokontrol boyutu (14., 15., 16., 17., 18., 19.) maddelerden, Kıyafet boyutu (30., 31., 32., 33., 34.) maddelerden, Karşı cins boyutu (35., 36., 37. 38.) maddelerden ve Katılım boyutu (1. ve 2.) maddelerden oluşmuştur. Alt boyutların tanımlanmasında; her bir alt boyutta yer alan maddelerdeki ifadelerin anlam olarak içeriği ve toplamda ölçtüğü özellik göz önünde bulundurularak isimlendirilmiştir.

Son olarak açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ortaya çıkan 38 soru ve 6 alt boyutlu bu ölçeğin yapı geçerliliklerini değerlendirmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 7 incelendiğinde; Motivasyon boyutu ile Otokontrol ($r=0,63$), Ahlak ($r=0,68$) ve Kıyafet ($r=0,63$) boyutlarında orta düzeyde pozitif yönde ilişki görülürken, Otokontrol boyutu ile Ahlak ($r=0,75$) boyutu arasında yüksek, Kıyafet boyutu ile ($r=0,41$) orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki görülmektedir. Kıyafet boyutu ile Karşı cins boyutu arasında ($r=0,60$) yine orta düzeyde pozitif yönde ilişki görülmektedir. Literatür incelendiğinde korelasyon katsayısının 1.00 olması, tüm noktaların eğimi pozitif olan bir doğru üzerinde olduğunu yani mükemmel pozitif korelasyonu göstermektedir.

$r=0,30-0,70$ arası orta düzeyde bir ilişkiyi, $r=0,70$ den büyük ise yüksek düzeyde ilişkinin varlığından söz edilebilir (Büyüköztürk ve ark, 2010). Alt boyutlar arasındaki ilişkinin pozitif yönde, orta ve yüksek düzeyde çıkmasını ölçek alt boyutlarının birbiriyle yüksek düzeyde ilişkili olduğuna ve ölçmek istediğimiz özelliği büyük oranda ölçebilecek nitelikte olması ile açıklayabiliriz.

Sonuç olarak, sporcular ve sportif faaliyetler üzerinde İslam dininin etkisini değerlendirmek amacı ile geliştirilen SFİDEÖ'nün yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları sonucunda bu çalışmanın amacına uygun olarak ölçmek istenilen özellikleri ölçen likert türü bir ölçme aracı olduğu kabul edilebilir. Ayrıca, bundan sonra yapılacak araştırmalarda da konuyla alakalı amaca uygun özellikleri ölçen likert türü geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak kullanılabilirliği önerilmektedir.

Kaynakça

- Akgül, A. ve Çevik, O. (2005). İstatiksel analiz teknikleri, SPSS'te işletme yönetimi uygulamaları, Ankara: Emek Ofset, 21.
- Akgül, M.H. (2014). Popüler Spor Kültürü ve Din, Selçuk Üniversitesi Sağlık bilimleri Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Konya, 33.
- Bayram, N. (2004). Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi. Bursa: Ezgi Kitapevi, 34.
- Canan, İ. (2016). Kütüb-i Sitte. Akçağ Yayınları, b.7, c.7, s.135. İstanbul.
- Çetin, A. (2007). Peygamberimizin ahlakı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 35.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik, Ankara: Pagem Akademi, 53.
- Doğan, B. (2020). Spora katılım güdülenmesi ile dinsel eğilim arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek lisans tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Niğde, 22.
- Erbaş, A. (2019). Müslüman şahsiyeti. Türkiye Diyanet Dergisi, 1-2.
- Erdemli, A. (1993). Fair play ve olimpizm, Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yayınları, Ankara, 3, 180-185.
- Eren, E. (2001). Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi. İstanbul: Beta Yayınları, 39.
- Akgül, M.H. (2014). Popüler spor kültürü ve din. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Konya, 34.
- Güngör, E. (1997). Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak. İstanbul: Ötüken Yayınları, 55-65.
- Hatcher, L. A. (1994). Step-By-step approach to using The SAS (R) system for factor analysis And structural equation modeling, Cary, NC: SAS Institute, Kinetics, USA, 66.
- Hergüner, G. ve Tel, M. (2019). Fair play ile değerler bağlamında beden eğitimi ve spor, Her Yönüyle Spor, Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1, 582.
- Karasar, N. (2019). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 31.
- Kayıklık, H. (2000). Dinsel Yaşayış Biçimleri: Psikolojik Temelleri Açısından Bir Değerlendirme. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Öcal, K., Sakallı, D. (2018). Sporda güdülenme ölçeği-II'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *International Journal Of Sports Exercise And Training Sciences*. 4 (1), 38-49.
- Pelletier, L.G., Rocchi, M.A., Vallerand, R.J., Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2013). Validation of the revised Sport Motivation Scale (SMS-II). *Psychology of Sport and Exercise*. 14(3), 329-341.
- Polat, E. ve Yalçın, H. B. (2017, 23 Mayıs). Spor seyircileri için dışsal güdü ölçeği (SSİDGÖ) ve spor seyircileri için içsel güdü ölçeği (SSİİGÖ)'ne doğrulayıcı faktör analizi uygulanması. 4. Uluslararası Balkan Spor Bilimleri Kongresi, Bursa.
- Seçer, İ. (2017). SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi, Ankara: Anı Yayıncılık, 22.
- Sinanoglu, M. (2001). TDV İslam ansiklopedisi. İstanbul: TDV Yayınları, 23, 1-2
- Şencan, H. (2005). Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 61.
- Şimşek, Ö. F. (2007). Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları, Ankara: Ekinoks Yayınları, 13.

- Tarhan, N. (2009). İnanç psikolojisi. İstanbul: Timaş Yayınları, 24.
- Kay, T. (2006). Daughters of İslam family influences on muslim young women's participation in sport, *international review for the sociology of sport*, 41/3-4, 357-373
- Tavşancıl, E. (2006). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Nobel Yayınları, 3, 46.
- Yıldırım, İ. (1993). Sporda fair play kavramının tarihsel boyutları, Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, 20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Teknolojisi Yayınları, Ankara, 1993;3, 174-179.
- Wabuyabo, I. K., Wamukoya, E. K., Bulinda, H. M. (2015). Influence of Islam on gender participation in sports among Muslim students in Kenyan universities, *Journal of Physical Education and Sport Management*, Vol. 6 (9) pp. 82-89.

Extended English Summary

Aim

This relationship between the religion of Islam and sports has been ignored to this day in the world and especially in Muslim countries. When the literature on the subject is analyzed, it is found that while there are few qualitative studies both in the field of Islamic religious sciences and in the field of sports science; there are a minute amount of quantitative studies that measure the psychological effect of the religion of Islam on sports and performance. It can be thought that the possible cause of this situation is due to the insufficient measurement tools that can measure the interaction between Islam and sports.

Therefore, a quantitative scale which researchers who want to work in this field could use in their scientific studies was needed. Based on this point, the present study aimed to develop a valid and reliable measurement tool which can measure the influence of the Islamic religion on the attitudes and behaviors of the individuals participating in sports activities. In this study, the material forming the measuring tool via the open-ended questionnaire collected from the individuals themselves and from their own statement, also makes it unique in being the first quantitative scale format on this subject in Turkey.

Methodology

In this study, "Cross Sectional Approach" and "Relational Screening" model, which are the general screening models, were used. In sectioning approach; development is determined by observations made on separate groups and accepted as representing various stages of development. The relational screening model aims to determine the presence or degree of co-variation between two and more variables. The study started by scanning the literature and a questionnaire which was prepared by taking the opinions of experts was applied to 717 volunteers. A 62-item question pool was created under the 14 topics of the answers. In order to comply with subject compatibility and to eliminate repetitive items, expert opinion was again asked and the number of questions was reduced to 55. Then, a preliminary application was made to 92 students to check whether the questions were correctly understood by the participants. The questions were arranged according to the feedbacks and the suitability of the statements of 2 Turkish language experts to Turkish and the scale validity and reliability study was prepared. The 55-item scale was applied to 400 individuals for factor analysis.

Results

The results showed that the scale consisted of 38 questions and 6 sub-dimensions. This new structure with 38 questions was re-applied to 302 individuals, and confirmatory factor analysis was performed on the scale, and it was determined that the structure with 38 items verified itself as it is. Alpha values of the sub-dimensions of the scale were determined as $\alpha = 0.90$ for Motivation dimension, $\alpha = 0.90$ for Moral dimension, $\alpha = 0.92$ for Auto-control dimension, $\alpha = 0.90$ for Clothing dimension, $\alpha = 0.89$ for Opposite sex dimension and $\alpha = 0.53$ for Participation dimension. The total

Alpha value of the scale was found to be $\alpha = 0.95$. Positive and moderately strong relationships were found between the sub-dimensions of the scale, $P < 0.01$.

As a result, the scale whose development study was conducted can be used as a valid and reliable likert-type scale that measures the properties desired to be measured in accordance with the purpose of the research.

Discussion

In the study, a sample proficiency test (KMO) was performed to determine whether sufficient participants were reached, and this value was determined as 0.95. The fact that this value is close to 1 indicates that the data collected are sufficient for factor analysis. When Bartlett's Sphericity Test result is examined, it is seen that the significance value is at $p < 0.01$ level (Table 1). According to these two test results; we can say that the analysis of the data collected for SFID is sufficient for the factor (Bayram, 2004, Tavşancıl, 2006; Sencan, 2005; Akgül and Çevik, 2005).

It is seen that the eigenvalue of the items analyzed is gathered under 6 factors greater than 1, and these 6 factors explain 64.37% of the total variance. We can say that the 64.37% value we obtained from the scale we have developed measures very strongly the feature we want to measure. In this study; the factor load of each item was taken as the lower cut-off value (.40). In the literature, studies with down to the lower cutting point (.10) are present. In this study, accepting this load value as (.40) can be stated to be a good value that increases the reliability of the questionnaire (Tavşancıl, 2006; Akgül & Çevik, 2005; Hatcher, 1994).

For confirmatory factor analysis, a 38-item scale was reapplied to 302 individual and team athletes. Confirmatory factor analysis is defined as an analysis method that re-tests whether a scale whose validity and reliability studies have been performed and whose borders are drawn is a suitable model (Çokluk et al., 2010).

In the study, Alpha reliability test was applied to all dimensions and total scale as reliability analysis. Based on these results, we can say that SFİDEÖ has a highly reliable structure.

Finally, correlation analysis was performed to evaluate the construct validity of 38 questions and 6 sub-dimensional scales arising from the explanatory and confirmatory factor analysis. We can explain that the relationship between the sub-dimensions is positive, medium and high, and that the sub-dimensions of the scale are highly related and that they can measure the feature we want to measure to a large extent.

Conclusion

As a result of the validity and reliability studies performed, it can be accepted that SFİDEÖ is a Likert-type measurement tool which measures the properties desired to be measured in accordance with the purpose of this study. In addition, it is suggested that the Likert-type, which measures the features suitable for the purpose, can be used as a valid and reliable scale in future studies.